

LINDA KVARNLÖF

Emergens i Meads sociologi

Process, interaktion och det sociala livets villkor

Emergence in the sociology of Mead: Process, interaction and the conditions of social life.

Within sociology, and especially in the symbolic interaction genre thereof, emergence have been used in order to analyze the process between different dichotomies such as structure and agency, individual and collective, improvisation and the pre-determined as well as the relationship between a now, a past and a present. The aim of this article is to, based on mentioned dichotomies, discuss the possibilities and the limitations of emergence. In terms of possibilities emergence can be used as an analytical and theoretical tool for analyzing the process between different social phenomena. In terms of limitations, emergence could (and have been) criticized for not acknowledging the pre-conditioned aspects of social life. Hence, this article is concluded in a discussion on how to integrate pre-conditioned aspects of social life, such as power, dominance and subordination in the analysis of the emergent and dynamic social life.

Keywords: Emergence, Mead, pre-determined conditions, social process, symbolic interaction

INOM SOCIOLOGIN HAR begreppet emergens använts för att analysera *processen* mellan olika dikotomier: mellan struktur och aktörskap (Lundin 2004), mellan individ och kollektiv (Sawyer 2001a), mellan improvisation och det förutbestämda (Gardner 2013), relationen mellan nuet, det förgångna och framtiden (Mead 1932). Det är dikotomier som är välkända inom sociologin, som har en lång historia av att användas inom ämnet för att förstå och förklara människans roll i det sociala livet. I Meads filosofi om självets utveckling (1934/1976) används ovannämnda dikotomier i utmejslingen av Självets jag (I) och mig (me)¹. Här diskuterar Mead (1934/1976:109–159) till exempel jagets impulsivitet och spontanitet i relation till ett mer kollektivt orienterat, kontrollerat och självmedvetet mig. Självets utvecklas också utifrån en tidsmässig dimension, genom att det byggs upp av minnen och erfarenheter från en dåtid, minnen och erfarenheter som ständigt rekonstrueras i ett nu, likväl som av en strävan mot framtiden och en föreställning om det önskvärda självets (Mead 1932).

Men genom att vända blicken mot emergens är det inte längre dikotomierna som sådana som är av främsta intresse för den sociologiska analysen, i fokus hamnar då

1 Se t.ex. Lundin (2004) för svensk översättning av "I" och "me".

snarare den sociala processen, eller interaktionen, mellan dessa olika dikotomier. Mead beskrev ursprungligen emergens på följande sätt:

When things get together, there then arises something that was not there before, and that character is something that cannot be stated in terms of the elements which go to make up the combination (1938:641).

Mead använde sig med andra ord av emergens för att beskriva hur det sociala livet, och dess "ting", befinner sig i en ständig rörelse, under ett ständigt framväxande. I mötet mellan olika ting, i mötet människor emellan, likväl som i mötet mellan människor och ting uppstår någonting nytt och detta någonting är mer eller annorlunda än de delar det består av. Här lånade Mead (1934:329) bland annat exempel från naturvetenskapen för att exemplifiera emergens. Vatten är emergent, menade han till exempel, genom att det är resultatet av en interaktion mellan väte och syre. När två levande former (väte och syre) interagerar med varandra uppstår något annat, något "nytt" (vatten). Vad som är "nytt" i en sådan emergent process kan, och bör, dock ifrågasättas. Att till exempel vatten är emergent innebär i detta fall att det är ett framväxande element, något som utvecklas ur interaktionen mellan andra ingående delar. Men vattnet som sådant är inget nytt fenomen, det är processen snarare än fenomenet i sig (i detta fall vatten) som är emergent. För att förstå vatten behöver vi därför analysera *processen*, interaktionen mellan de olika ingående delarna, snarare än de ingående delarna var för sig, underströk Mead (1934). Den här ingången till studiet av emergens, där det är processen snarare än delarnas beskaffenhet som är av främsta intresse, gäller givetvis för oändligt fler exempel är vatten. Om vi ser självet som emergent, som någonting som är under ett ständigt framväxande och under ständig utveckling, så borde också analysen av självet i betydligt större utsträckning fokusera vid sociala processer mellan jag och mig snarare än vid dess olika beskaffenheter som sådana.

Att Meads filosofi utgår från människan som både en social och en biologisk varelse har kommit att liknas vid en slags metafysik med hjälp av vilken Mead förklarar aktörskap och självmedvetande (se t.ex. Martin 2007). Enligt Martin (2007) är emergens av central betydelse i denna "Mead's metaphysics of selfhood and agency" (2007:441), där människans jag, mig och sociala handlande är ständigt framväxande processer beroende av människans interaktion med såväl sin biologiska som med sin sociokulturella omgivning. I Meads metafysik ses människan varken som en fullständigt social eller som en fullständigt biologisk varelse: hon är alltid både och (Martin 2007; Mead 1934/1976). Människan är både social och biologisk, spontan och förutbestämd.

Såväl tidigare (Blumer 1969) som mer nutida (Athens 2002) tolkningar av Meads emergens har betonat betydelsen av att särskilja det emergenta sociala agerandet från det institutionaliserade sociala agerandet för att därigenom tydliggöra vad som karaktäriserar just emergent agerande. Det emergenta sociala agerandet vilar, till skillnad från det institutionaliserade sociala agerandet, *inte* på förutbestämda regler, normer och strukturer menar bland annat Athens (2002). Enligt sådana tolkningar av emergens "uppstår" istället det emergenta agerandet i situationer där det av någon anledning

saknas sådana förutbestämda regler, normer och strukturer. Ett exempel kan lånas från den samhällsvetenskapliga krisforskningen som länge har argumenterat för att det i samband med större kriser och katastrofer uppstår spontana och improvisatoriska hjälpinsatser när samhällets resurser av någon anledning inte räcker till (Stallings & Quarantelli 1985; Drabek & McEntire 2003). I sådana situationer uppstår så kallade emergenta organisationer (se t.ex. Stallings & Quarantelli 1985; Neal & Philips 1995; Rodriguez et al. 2006), utan förutbestämda strukturer, normer eller rutiner, inom ramen för vilka människor agerar mot ett gemensamt mål: att lindra krisens eller katastrofens konsekvenser. Sådana grupperingar eller organisationer är också emergenta i den bemärkelsen att det många gånger handlar om människor utan tidigare kopplingar till varandra som nu går samman och agerar för gemensam sak. Men emergensbegreppet, framförallt så som det användes av Mead, har även varit ämne för en hel del kritik. Till exempel kritiserar Athens (2002) Meads teorier i allmänhet, och hans användning av emergens i synnerhet, för att inte tillräckligt uppmärksamma aspekter av makt och dominans. Även det emergenta sociala agerandet innehåller aspekter av över- och underordning, menar Athens, ”trots” avsaknaden av formalisering och gemensamma strukturer.

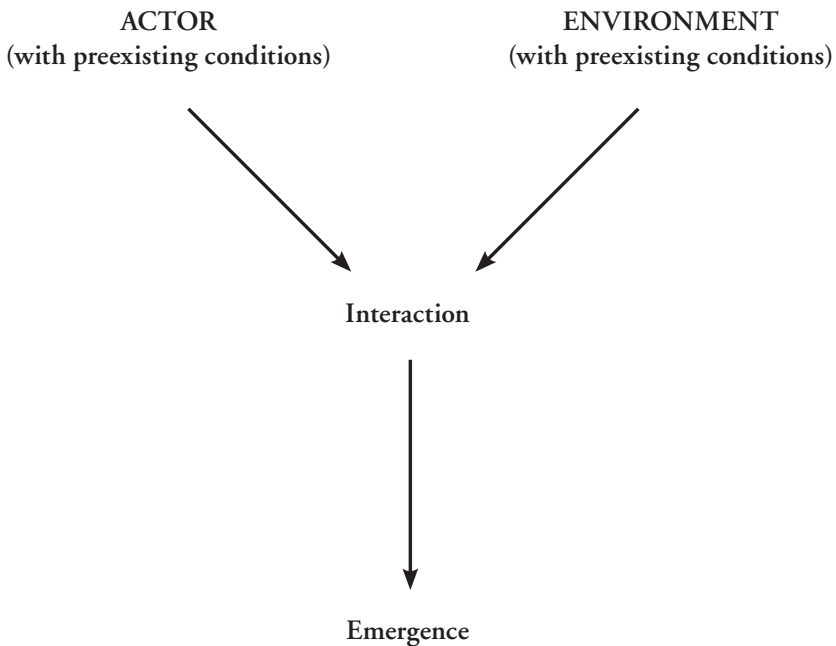
Syftet med denna artikel är att, utifrån inledningsvis nämnda dikotomier, diskutera Meads användning av begreppet emergens samt begreppets möjligheter och begränsningar. Detta görs dels genom läsningar av Meads ursprungliga texter, dels genom ett urval av mer samtida teoretiker som har byggt vidare på, och till viss del kritiserat och utvecklat, Meads teorier kring emergens. Om möjligheterna handlar om möjligheterna att studera processer mellan olika sociala fenomen och hur sociala fenomen inte bara är ett resultat av det förgångna utan likväl ett resultat av föreställningen om en framtid, så handlar begränsningarna om de brister som finns när det gäller att erkänna emergenta fenomenets villkorande faktorer. Sådana brister beror dock många gånger på misstolkningar av Meads ursprungliga skrivelser kring emergens och det sociala livets villkor, där han belyste just betydelsen av det förgångna och det förutbestämda. Texten avslutas därför med en diskussion kring hur vi, med hjälp av Meads sociologi, kan integrera den sociala interaktionens villkorande faktorer, så som makt, dominans, över- och underordning, i analysen av det emergenta, framväxande och dynamiska sociala livet.

Emergens som social process och utveckling

Emergens är av central betydelse i såväl Meads *The philosophy of the present* (1932) som i *The philosophy of the act* (1938) för att belysa hur ”nya” sociala fenomen och objekt utvecklas ur interaktionen människor emellan likväl som ur interaktionen mellan människor och deras omgivning i vidare bemärkelse (naturen, djur, fysisk omgivning osv.). Det är till exempel genom människors benämning, tillagning och förtäring av det som i naturvetenskapliga termer endast är en uppsättning molekyler och atomer som grönsaker, kött och spannmål blir till mat (Mead 1932:64). Det är genom normer kopplade till måltiden, samt det sätt på vilket vi använder oss av fysiska ting (t.ex.

bestick och tallrik) när vi konsumerar en måltid som vårt ätande blir till just en måltid som särskiljer sig från djurens sätt att förtära föda. Måltiden är också en social företeelse, en situation vi delar med andra, vilket har givit den dess form och innehåll (Mead 1934/1976:139). Måltiden kan med andra ord beskrivas som emergent (jfr t.ex. Chang 2004): som ett socialt fenomen som utvecklas och växer fram ur människors interaktion med sin fysiska och sociala omgivning.

Chang (2004) understryker dock att en sådan emergens, så som den sociala process varigenom föda blir till en måltid, ur ett Meadianskt perspektiv, alltid är villkorad. Både människan och hennes omgivning bär på en uppsättning förutbestämda faktorer som gör vissa sociala fenomen möjliga och omöjliggör andra. Att människan till exempel har förutsättningar att utveckla förtäringen av föda till den socialt delade situation som måltiden är förklarar Mead (1934/1976:134) med att människan, till skillnad från andra djur, har ett mig. Förutbestämda faktorer går även att härleda till människans omgivning (Mead 1938; Chang 2004), till den *sociala* omgivningen i betydelsen att måltiden är en delad social situation likväl som till den *fysiska* omgivningen i betydelsen bestick, tallrikar och grytor som används vid tillagning och förtäring av måltiden och därigenom möjliggör måltiden som socialt fenomen. Chang sammanfattar, i sin tolkning av Mead, emergensens förutbestämda villkor med hjälp av följande figur:

Figur 1: Mead's theory on emergence in human society: A simplified model (Chang 2004:407)

Figuren är, som Chang själv också påpekar, en väldigt förenklad modell. Inte minst kan den kritiseras för att vara alltför linjär i sina beskrivningar av relationen mellan till exempel aktör – interaktion – emergens. Av intresse för den här artikeln är framförallt att Chang med hjälp av modellen belyser hur Mead beskrev emergens, sprunget ur så väl människor som dess omgivning/miljö, som bärande på en uppsättning förutbestämda villkor. I figur 1 syftar *actor* till både individuella och kollektiva aktörer, och dess förutbestämda faktorer innefattar i Meads anda (se t.ex. 1934/1976) faktorer som intressen, karaktär, rolltagsningsförmåga, tidigare erfarenheter, arv, position och biologi. *Environment*, och dess förutbestämda faktorer, syftar till alla de egenskaper som finns hos såväl den sociala som den fysiska omgivningen *innan* en given interaktion uppstår (Chang 2002). Aktörens och omgivningens förutbestämda villkor skapar därmed gemensamt den villkorade arenan på vilken mötet mellan individ(er) och omgivning sedan äger rum.

Trots Meads till synes starka betoning på det förutbestämda är det felaktigt att betrakta honom som en strukturalist eller determinist, menar Chang (2002). Meads främsta bidrag till struktur-aktör debatten, och det sätt varpå han förhåller sig till struktur, är hans beskrivningar av den sociala *interaktionen* som villkorad. Att människors interaktioner, med sig själva såväl som med andra, hela tiden är villkorade av en omgivning med förutbestämda faktorer och strukturer innebär *inte* att människor är totalt underkastade det förutbestämda, inte heller innebär det att människor står utan möjligheter att agera och i vissa fall även förändra det förutbestämda. Här lyfter Chang (2002) fram emergens som ett möjliggörande till både utveckling och förändring och betonar att emergens både genomsyrar och genomsyras av såväl struktur som aktörskap. Till den här diskussionen kring social interaktion som villkorad lägger Martin (2007) det faktum att den inte enbart är *socialt* villkorad: den är även biologiskt villkorad. Det är redan existerande biologiska *och* sociokulturella villkor som både möjliggör och begränsar interaktioner och sociala fenomen.

Genom att hänvisa till bland annat Mead och Blumer lyfter Chang (2004) emergens till att gälla betydligt mer än den delade måltid som hittills har fått tjäna som exempel. Emergens, och det sätt varpå den präglar människors interaktion, är framåtsträvande och möjliggör förändringar på såväl individ- som på samhällsnivå:

The emergence they [collective acting units] produce includes, among numerous other things, the reproduction and change of self as well as the reproduction and change of society (e.g., the formation, reproduction, and change of a specific system of social stratification, a culture, an institution) (Mead 1934:245–335; also see Blumer 1969:16, 1990; Maines 2001; Shibutani 1986). Indeed, the evolution of the human species and human society as a whole is nothing but a long and complex process of emergence (Chang 2004:407).

Inom krisforskningen, och framförallt inom de samhällsvetenskapliga och sociologiska inriktningarna av denna, har de grupperingar och informella organisationer som uppstår ur människors vilja att hjälpa till i samband med kriser och katastrofer liknats vid

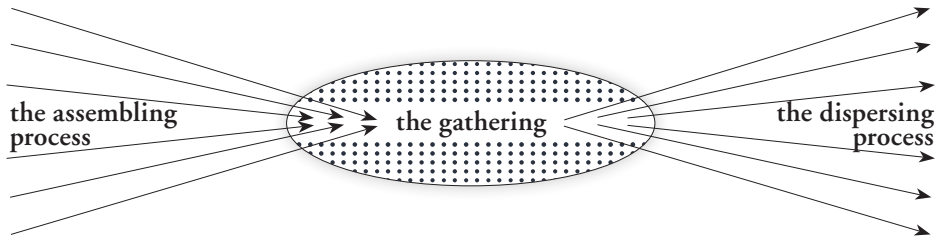
emergenta fenomen eller emergenta organisationer (se t.ex. Dynes 1970; Stallings & Quarantelli 1985; Saunders & Kreps 1987; Neal & Phillips 1995; Drabek & McEntire 2003; Lowe & Fothergill 2003; Helsloot & Ruitenberg 2004; Rodriguez et al. 2006; Vorhees 2008; Gardner 2013). Informella sammanslutningar av frivilliga har inom den här forskningstraditionen beskrivits som emergenta så till vida att de uppstår ur interaktionen frivilliga emellan: när frivilliga i samband med kriser och katastrofer interagerar och samordnar sina insatser ”uppstår” emergenta organisationer (Dynes 1970; Stallings & Quarantelli 1985; Drabek & McEntire 2003). Denna forskningsinriktning, som studerar frivilligas organisering i termer av emergens, lutar sig mot ett teoretiskt arv från Mead även om de teoretiska ingångarna inte är särskilt uttalade eller utvecklade. Till exempel fäster inte krisforskarna här särskilt stor betydelse vid de förutbestämda, eller villkorande, faktorer som präglar människors interagerande och därigenom också emergenta fenomen och organisationer. Tvärtom betonas istället det improvisatoriska, spontana och informella hos emergenta organisationer (Stallings & Quarantelli 1985; Neal & Phillips 1995; Vorhees 2008: för en kritik av denna tillämpning av emergens, se Kvarnlöf 2015). De emergenta organisationerna beskrivs här som demokratiska och informella alternativ till den byråkratiska och toppstyrda organisering som samhällets krishantering annars vilar på (se t.ex. Neal & Phillips 1995), samtidigt som annan forskning visar att även den emergenta organisationen innehåller aspekter av dominans och ledarskap (Gardner 2013; Kvarnlöf 2015).

Jag har redan nu, i denna inledande diskussion kring emergens som social process och utveckling berört några av de sociologiska dikotomier som jag nämnde i inledningen. Inte minst har det här handlat om hur struktur och aktörskap präglar och präglas av emergens. Jag kommer nu att specificera denna diskussion och gå vidare med att diskutera hur begreppet kan bidra i analysen av relationen mellan *individ och kollektiv, improvisation och det förutbestämda* samt mellan *nuet, det förgångna och framtiden*.

Individ och kollektiv

Regulariteter, samhällliga mönster, eller makrosociala fenomen har ur ett emergensperspektiv förklarats som sprungna ur vardagliga och lokala möten människor emellan. I sin genomgång av emergensbegreppets sociologiska historia menar Sawyer (2001a) att begreppet har sina rötter i 1940-talets ekonomiska teorier där emergens liknades vid den omedvetna process varigenom makrosociala fenomen växte fram ur människors gemensamma ageranden. Viktigt att notera här, och framförallt ur ett sociologiskt perspektiv, är dock att Mead började använda begreppet redan 1932 i sin *The philosophy of the present* och då i en helt annan kontext än den ekonomiska.

I en artikel om temporära gemenskaper argumenterar McPhail (2006) för att det kollektiva beteendets teoretiska grunder, med rötter inom den symboliska interaktionismen, behöver uppmärksammas på nytt. I sin artikeln fastslår han också, bland annat med hjälp av referenser till Goffman, att långt ifrån alla sociala gemenskaper är permanenta. Tvärtom är betydligt fler sociala gemenskaper temporära, så som de som äger rum i affären eller i andra offentliga sammanhang. Sådana temporära

Figur 2: Life course of the temporary gathering (McPhail 2006:435).

gemenskaper, eller "samlingar" (gatherings), karaktäriseras av en livscykel där de formeras och bibehålls för att så småningom upplösas, se figur 2.

McPhail (2006) beskriver den process varigenom den tillfälliga gemenskapen skapas (*the assembling process*) som en process där två personer eller fler rör sig från skilda lokaliseringar i tid och rum mot en gemensam lokalisering i tid och rum. Vidare beskriver McPhail att dessa processer kan vara antingen periodiska eller icke-periodiska. Periodiska tillfälliga gemenskaper är till exempel de gemenskaper som skapas på jobbet, i skolan, i kyrkan eller i affären medan de icke-periodiska tillfälliga gemenskaperna skapas utan förvarning eller förberedelser. McPhails beskrivning av den icke-periodiska tillfälliga gemenskapen är i princip identisk med vad flera andra forskare (Stallings & Quarantelli 1985; Saunders & Kreps 1987; Neal & Phillips 1995; Drabek & McEntire 2003; Gardner 2013) har kallat för emergenta grupper:

They [nonperiodic assembling processes] often commence with the noise of loud arguments or physical struggles, the sound of crashing vehicles or the approach of emergency vehicles, by shouts of witnesses, or with telephone or cell phone calls notifying us what is happening and where and advising or inviting us to assemble at the scene (McPhail 2006:436).

Det kan med andra ord handla om tillfälliga gemenskaper som uppstår till följd av en olycka eller en krissituation, eller till följd av protester och demonstrationer, för att nämna några exempel. Vad de har gemensamt är att de skapas spontant eller improvisatoriskt, utan förvarning eller planering. McPhail (2006) diskuterar också olika sätt för den tillfälliga gemenskapen av upplösas: rutinupplösning och nödupplösning. De allra flesta tillfälliga sociala gemenskaperna upphör på rutin och utan större komplikationer: efter föreläsningen tar sig studenterna ur salen på ett ordnat sätt, vi lämnar mataffären genom att betala och gå igenom kassan, till och med massiva tillfälliga sammanslutningar så som vid konserter eller sportevenemang avslutas i normalfallet genom att människor lämnar evenemanget under ordnade förhållanden. Men det finns också vad McPhail kallar för nödupplösning, där den tillfälliga gemenskapen avslutas

genom att människor till exempel måste utrymma lokalen, eller fly ifrån den plats där samlingen ägde rum. Det kan till exempel handla om att en brand uppstår, att ett larm går eller att det föreligger ett hot om att något skall inträffa. McPhail (2006) behandlar även en tredje slags upplösning av temporära gemenskaper: den tvingade upplösningen. I samband med icke-periodiska temporära samlingar är det inte ovanligt att upplösningen beordras av en auktoritet, vanligtvis av militär eller polis, utifrån en föreställning om att de på så vis stävjar det sociala kaos som annars förväntas uppstå.

I den tillfälliga gemenskapen, och inom ramen för kollektivt beteende, understryker McPhail (2006) att individerna pendlar mellan det individuella och det kollektiva, människors agerande tycks aldrig vara fullständigt kollektivt, inte heller är det fullständigt individuellt. När vi för en konversation, sjunger eller delar en annan social situation med andra gör vi det ömsom med oss själva som utgångspunkt, ömsom i samspelet med andra. För att fördjupa den här diskussionen om relationen mellan det individuella och det kollektiva och hur individer anpassar sitt eget agerande efter andras söker McPhail stöd hos Mead och hans tes om att människor samordnar sina gemensamma handlingar med hjälp av signifikanta symboler. Signifikanta symboler innefattar, enligt Mead (1934/1976:67–71), såväl verbala som icke-verbala gester och ageranden. Symbolerna är gemensamma i den betydelsen att de väcker en liknande respons hos samtliga ingående aktörer, de har en mening eller en betydelse som delas av samtliga. En viktig aspekt av dessa signifikanta symboler, och det som de facto gör dem signifikanta, är det rolltagande där vi tar eller föreställer oss attityden hos den andre. Det är, enligt Mead (1934/1976), kombinationen av signifikanta symboler och rolltagandet av den andre som tillsammans utgör grunden för organiseringen av samhället. Det är genom de här sociala processerna som socialt, kollektivt, agerande växer fram och som symboler och ageranden blir signifikanta eller meningsfulla.

Om McPhail (2006) behandlar emergens mellan raderna, genom att bland annat belysa hur sociala fenomen utvecklas eller växer fram ur enskilda individers gemensamma ageranden och tillfälliga gemenskaper, så är kopplingen mellan emergens och rolltagande betydligt mer uttalad i Martins (2007) tolkningar av Mead. Här benämner Martin rent av tagandet av den andres perspektiv som en emergent process, som något som växer fram ur interaktionen människor emellan:

Mead's "taking the perspective of the other" is not primarily a process of internalization that requires a preexisting "internalizer", but a process of participation with others within conventionalized sequences of interactivity (2007:441).

Martin (2007) understryker också de signifikta symbolernas emergenta karaktär genom att betona att det som gör dem signifikanta är det faktum att de utvecklas ur interaktiva processer där vi "lärt" oss dess mening genom att tolka den mening som andra tillskriver dessa symboler. Snarare än att vara villkorade eller förutbestämda är de signifikanta symbolerna emergenta, menar Martin.

Improvisation och det förutbestämda

Hos Mead (1934/1976) diskuteras spontanitet och improvisation i relation till det förutbestämda och konformativa framförallt inom ramen för självet utveckling och dess pendlande mellan jag och mig. Såväl Meads filosofi om självet som fortsatta tolkningar av denna har dock dominerats av ett starkt åtskiljande mellan jag och mig, där de har representerat två åtskilda sidor av självet: det spontana och det impulsiva jaget samt ett självmedvetet, reflexivt mig. Jag och mig är, enligt Mead (1934/1976:135), två åtskiljbara faser av den sociala process ur vilken självet uppstår. Vad kritiken av Meads filosofi som strukturlös och bristfällig i sin analys av dominans och kontroll (se t.ex. Coser 1976; Ritzer 1992; Athens 2002, 2007) många gånger misslyckats med att belysa är att Mead (1934/1979) återkommande liknar självet mig vid just en form av social kontroll. Det är självet mig som företräder den sociala omgivningens förväntningar och krav och därigenom kontrollerar jagets impulsivitet. På så vis ”görs” jaget mer konformativt, ett slags tämjande av det impulsiva jaget som syftar till att skapa stabilitet, social ordning och förutsägbarhet (Chang 2002).

Men social ordning, stabilitet och självet konformativitet är inte på något vis en slutdestination för självet konstitution och människans varande i samhället. Passagen mellan jag och mig är inte att betrakta som linjär: självet utvecklas inte till en färdig produkt genom att jaget utvecklas till ett mig. Relationen mellan jag och mig är snarare att se som dialektisk (Chang 2002): det finns inget jag utan ett mig på samma sätt som ett mig förutsätter ett jag (Mead 1934/1979:137). Jag och mig är ömsesidigt påverkade och beroende av varandra. Syntesen av ett sådant dialektiskt förhållande mellan jag och mig blir således att självet är under ett ständigt tillblivande och framväxande, *självet är emergent*, och denna process präglas av såväl ordning som improvisation, stabilitet som förändring, förutsägbarhet som osäkerhet.

Kritiken av Meads förnekande av förutbestämda faktorer har inte bara kretsat kring samhälleliga strukturer, en liknande kritik har också riktats mot Meads filosofi om det emergenta självet (se t.ex. Frie 1997; Vessey 1998). Kritiken har framförallt kretsat kring utgångspunkten att all social interaktion förutsätter att vi redan har en föreställning av såväl det själv som av de ”andra” som ett möte involverar (Frie 1997; Vessey 1998). Att inta den andres perspektiv är utifrån en sådan kritik beroende av de förutbestämda uppfattningar vi har av såväl oss själva som av andra. Det emergenta självet existerar inte, enligt Frie (1997) och Vessey (1998), som snarare menar att Meads filosofi om självet förutsätter det själv vars utveckling han försöker förklara:

In other words, I can only attain and recognize my own identity through linguistic interactions with others if I already possess a prereflective familiarity with myself. Without accounting for a prereflective self-awareness, it is not possible for Mead's self to recognize the me as itself (Frie 1997:183–184).

Fries kritik visar på det mångfacetterade och komplexa i Meads filosofi om det emergenta självet. Kritiken visar också på svårigheterna i att kombinera ”det dynamiska” med ”det strukturella” och hur Meads försök i att göra detta inbjuder till tolkningar och kritik som drar åt antingen det ena eller åt det andra hållet, många gånger beroende på vart uttolkaren själv placerar sig på den teoretiska skalan mellan social dynamik och social determinism. I likhet med andra tolkningar av Meads emergensbegrepp (se t.ex. Stallings & Quarantelli 1985; Drabek & McEntire 2003) så bygger Fries kritik, ironiskt nog, på en alltför strukturlös tolkning av Meads emergensbegrepp och det emergenta självet. Tidigare i artikeln visade jag med hjälp av bland annat Chang (2004), men även med hjälp av Meads egna formuleringar, hur emergens lutar sig mot förutbestämda faktorer. Enligt Mead är människors interaktion, med såväl sig själva som med andra, villkorad av förutbestämda faktorer som till exempel identitet, social position och kön. Mead är dock vag i sina formuleringar kring *vad* självet och den sociala interaktionen är villkorat av, men en mer välvillig tolkning skulle mycket väl kunna inkludera den ”prereflective familiarity with myself” som Fries efterlyser ovan som något människors sociala interaktion, enligt Mead, är villkorad av. För att återgå till relationen mellan Meads jag och mig så har denna relation liknats vid en passage (Joas 1996). En passage som i detta fall är allt annat än ett tomrum, i passagen utvecklas jagets spontanitet och kreativitet från att vara impulsivt och instinktivt till att bli en mer medveten och etablerad del av vår personlighet. Eftersom Meads mig refererar till den självreflexiva aspekten av vårt själv, den process där vi anpassar våra jag utifrån en föreställning om hur andra uppfattar oss (Mead 1934:132–135), så är det möjligt att föreställa sig att passagen mellan jag och mig kretsar kring just detta: att justera och anpassa jagets impulsivitet och spontanitet i relation till hur vi uppfattar omgivningens förväntningar på hur vi skall vara. I passagen struktureras och formaliseras jagets spontana impulser, i relation till en föreställning om den andres attityder, för att sedan bli centrala fundament i vår självbild (Joas 1996).

Passagen mellan jag och mig ställs på sin spets i moraliskt laddade situationer, där jagets normer och värderingar många gånger hamnar i konflikt med de normer och värderingar som representeras av den generaliserade andre (Mead 1934/1976; Joas 1996). Passagen kan i detta fall innebära att vi anammar och rekonstruerar samhällets och den generaliserade andres normer och värderingar så att de passar det mig vi önskar presenterar, en passage som har beskrivits förutsätta kreativitet och till och med ett risktagande (Joas 1996). Den här passagen, eller moraliska utvecklingen, har av efterföljande sociologer beskrivits som det mest grundläggande fundamentet i Meads filosofi om självets utveckling (se t.ex. Joas 1996). Den här moraliska utvecklingen belyser också emergens i betydelsen av hur ett socialt fenomen växlar mellan att vara individuellt och kollektivt, i individens strävan efter ett moraliskt själv finns alltid en föreställning och vision om det moraliska samhället (Mead 1934), föreställningar som därmed blir centrala i den moraliska passagen från jag till mig.

Jazzmusiken har också använts som ett exempel på hur improvisation åstadkoms med hjälp av emergent interaktion, eller det Sawyer (2000) kallar för *collaborative emergence*. Här menar Sawyer (1999) att en gruppss gemensamma agerande kan be-

skrivs som emergent i de fall då det inte guidas av någon förutbestämd struktur eller plan, eller då det inte finns någon utnämnd ledare som styr gruppens agerande, faktorer som till stor del präglar kulturella föreställningsformer som improvisatorisk teater eller jazzmusik. Mer än att vara en improvisatorisk konstform, är jazzmusiken i allra högsta grad en *gemensam* konstform, där jazzmusiken skapas ur den emergenta och improvisatoriska interaktionen mellan bandets medlemmar, understryker Sawyer:

Jazz is fundamentally an ensemble art form, and everyone involved in the improvisation is constantly offering new ideas – tentative moves, slight variation – and each musician is listening closely to the others. The performance that results is truly a group creation, a collective social process that I call *collaborative emergence* (2000:180).

Men, inte ens denna musikaliska idealbild av improvisation och spontanitet är fri från strukturell påverkan. Sawyer (2000) beskriver här förhållandet mellan improvisation och det strukturella, eller det förutbestämda, som att improvisation och spontanitet föds ur ett strukturellt sammanhang – oavsett om det handlar om jazzmusik eller något annat socialt fenomen. Det är, enligt Sawyer, strukturen som vägleder improvisationen. Improvisation sker alltid inom ramen för en förutbestämd struktur, vilket utifrån jazzmusiken som exempel kan beskrivas i termer av musikgenre eller de olika instrumentens förutbestämda funktion. I mer generella termer sker improvisation *alltid* inom ramen för ett förutbestämt sammanhang, understryker Sawyer (2000), eftersom människan alltid agerar och interagerar utifrån kulturellt delade föreställningar och stereotyper.

Utöver jazzmusiken använder Sawyer (1992, 2000) konversationen som exempel på kollektiv improvisation och emergent fenomen. Med konversationen som exempel beskriver Sawyer balansen mellan det improvisatoriska och det förutbestämda på följande sätt²:

Like jazz, conversations are sometimes less creative, and "larger social organizations" determine how free we are to improvise. In many situations we will use clichés and follow culturally shared scripts for conversation. But in the many everyday situations where no script is specified – dinner conversation, small talk waiting for the bus, gossip in the company cafeteria – most of us can rise to the occasion and engage in emergent, improvised behavior (Sawyer 2000:184).

2 Inom sociologin är Sawyer dock långt ifrån ensam att brottas med relationen mellan det improvisatoriska och det strukturella/förutbestämda, något som han själv är noga med att påpeka: "[...] the tension between preexisting structure and interactional creativity is at the core of many contemporary social theories, including those of Habermas, Foucault, Giddens, Bourdieu and de Certeau" (Sawyer 2000:184).

Sawyers diskussion kring spänningen mellan det improvisatoriska och förutbestämda strukturer landar i slutsatsen att det aldrig handlar om antingen/eller – det är alltid både/och. Det sociala livet präglas av improvisation, spontanitet och dynamik likväl som det präglas av förutbestämda regler, normer och strukturer. Frågan vi, enligt Sawyer (2000), istället bör ställa oss är: hur mycket av vardagslivet är förutbestämt och strukturerat och hur mycket av det är improviserat? I vilka situationer, och under vilka former, har improvisation större genomslagskraft än det strukturella och vice versa? Här står Sawyer fast vid sitt ursprungliga antagande: att sociala uttrycksformer så som konversation, jazzmusik och improvisatorisk teater först och främst är ett uttryck för människors kreativitet och förmåga till improvisation.

Nuet, det förgångna och framtiden

I *Philosophy of the present* diskuterar Mead (1932) inte bara nuet som villkorat av det förgångna, nuet villkoras likväl av framtiden och människans föreställningar om denna. Det är i passagera mellan det förgångna, nuet och framtiden som Mead använder emergens som ett analysverktyg för att belysa hur nuet hela tiden utvecklas, eller växer fram, i relation till såväl det förgångna som i relation till (en föreställning om) framtiden. Varken tid eller rum är således statiskt eller bestämt: nuet, det förgångna och framtiden är inga fasta kategorier – snarare är de i ständig rörelse och förändring, ömsesidigt påverkade av varandra. Att beskriva nuet och framtiden som varande i ständig rörelse är inte särskilt kontroversiellt, vad Mead (1932) däremot är noga med att understryka är att även det förgångna är emergent: i mötet med nya situationer, nya människor och nya historier rekonstrueras minnen och föreställningar av det då som lett oss hit.

Den emergenta organisationen, så som den har utkristalliserats inom krisforskningen, bygger på en tolkning av emergens där det emergenta agerandet särskiljs från och positioneras gentemot det institutionaliserade agerandet. Ett sådant särskiljande, där det emergenta, spontana och improvisatoriska beskrivs som unikt just i förhållande till det institutionaliserade, regel- och normstyrda agerande som till stor del präglar det sociala livet styrks inte bara av krisforskningen (se t.ex. Stallings & Quarantelli 1985; Neal & Phillips 1995; Gardner 2013) utan även av mer generella tolkningar av Meads emergens (se t.ex. Athens 2002). Här kritiserar Athens (2002) Meads ursprungliga skrivningar för att inte tillräckligt tydligt särskilja emergens från det som är institutionaliserat, kritiken gäller dels generella brister i att åtskilja dem båda för att därigenom särskilt lyfta fram det unika i emergens, dels specifika brister när det gäller temporala aspekter av människors emergenta respektive institutionaliserade ageranden.

I *Philosophy of the present* (1932:1–2, 23, 87–90) tillskriver Mead det förgångna och framtiden en jämbördig betydelse för nuet och människors agerande, eller framställande av roller, i detta nu. Hur människor agerar i ett nu påverkas i lika stor utsträckning av vilka erfarenheter de bär med sig som av den framtid de strävar mot eller önskar projicera genom sitt aktuella framställande av sig själva. Här fäster dock inte Mead tillräckligt stor betydelse vid åtskillnaden mellan emergent och institutionaliserat socialt

agerande, menar Athens (2002) som argumenterar för att det institutionaliserade agerandet i betydligt större utsträckning än det emergenta vilar på en grund av tidigare erfarenheter och förutbestämda, gemensamma "maximer". Det institutionaliserade sociala agerandet präglas av just sådana "maximer", menar Athens, och de styr också av vilka och på vilket sätt de över- och underordnade rollerna framställs:

Institutional social acts are, by definition, always organized on the basis of common or shared "maxims". People draw on these maxims to decide, among other things, who should perform the superordinate and subordinate roles in the unfolding social act in which they are participating (2002:33).

Det emergenta agerandet å andra sidan karaktäriseras snarare av en *avsaknad* av sådana förutbestämda och delade maximer, snarare än att vara tätt förknippat med det förgångna och dess maximer är det emergenta sociala agerandet orienterat mot en framtid: mot nya, framtida sociala former och fenomen:

Unlike institutionalized social acts, emergent ones are almost entirely extemporaneous constructions. During these acts, the participants must hammer out entirely on the spot mutually agreed-upon maxims for organizing their prospective social action, including those for deciding who will *later* perform the superordinate and subordinate roles in their present unfolding social act and in possible future ones. Under these circumstances, the participants' temporal orientation is the "present", but a "present" that is *decidedly tilted toward the "future" and away from the "past"* (Athens 2002:34).

I centrum för Meads teorier om samhällets konstituering står just det institutionaliserade sociala agerandet, menar Athens (2005) vidare. Mer än att vara ett uttryck för social interaktion och socialt agerande i generell bemärkelse så är samhället, enligt Mead (1932, 1934), en samling av olika institutioner – resultatet av *institutionaliserat* socialt agerande. Olyckligtvis har detta förbisetts i flera centrala och tongivande tolkningar av Mead, bland annat de som presenterats av Blumer (1969) och Joas (1997) (se Athens 2005 för en mer utvecklad diskussion kring denna, inte nödvändigtvis oavsiktliga, negligering av betydelsen av institutioner och institutionaliserat socialt agerande i läsningar av Mead).

Mead (1934/1976:186) diskuterar det institutionaliserade sociala agerandet i termer av "generaliserade sociala attityder". Det är, enligt Mead, sådana generaliserade sociala attityder som gör ett organiserat jag möjligt och serier av generaliserade sociala attityder bildar tillsammans vad vi kallar för institutioner. Institutioner, menar Mead vidare, "representerar en gemensam respons hos alla medlemmar i samhället på en särskild situation" (1934/1976:187), de gör samhället möjligt:

Följaktligen är samhällets institutioner organiserade former av grupp- eller sociala handlingar – former som är så organiserade att de individuella medlemmarna i samhället kan handla adekvat och socialt genom att inta de andras attityder gentemot dessa aktiviteter (Mead 1934/1976:187).

Mead beskriver också den process varigenom ett socialt agerande blir institutionaliserat som en sammansmältning mellan jag och mig. Det är, enligt Mead (1934/1976:193–198), genom denna sammansmältning, där den enes intressen blir den andres intressen, som ett socialt agerande blir gemensamt och så småningom institutionaliserat. Sammansmältningen mellan en individs jag och mig är med andra ord allt annat än individuell: här antar individen den upplevda attityden av den andre – och det är när människors attityder och gemensamma mål på detta vis blir delade, gemensamma och sociala som det blir möjligt att tala om ett organiserat samhälle bestående av institutionaliserat agerande.

Kritik: Makt och dominans som villkorande faktorer för social interaktion

Kritiken av Meads brister i att ta förutbestämda faktorer i beaktande har till stor del kretsat kring hans brister i att uppmärksamma makt och dominans (se t.ex. Coser 1976; Ritzer 1992; Athens 2002, 2007). Meads brister i uppmärksammandet av betydelsen av dominans i människors agerande och interagerande har framförallt diskuterats mer ingående av Lonnie Athens (se t.ex. Athens 2002, 2005, 2007) som menar att Meads bristande uppmärksamhet av dominans får betydelse för vad som blir möjligt att studera med hjälp av hans teorier om människors agerande och interagerande. Det innebär till exempel begränsningar för i vilken utsträckning det är möjligt att diskutera de aspekter av över- och underordning som ständigt präglar social interaktion, likväl som det omöjliggör förklaringar till *uppkomsten* av sociala konflikter vilket Meads teorier, enligt Athens, endast kan förklara uttrycket utav. Meads förklaring till sociala konflikter som ett resultat av bristande rollövertagande blir därför otillräcklig, menar Athens (2002). Att sociala konflikter enbart skulle bero på individens oförmåga att ta den andres roll, och därigenom omöjliggöra social interaktion, är en förenklad förklaring, menar Athens, och betonar särskilt att denna förklaring saknar ett uppmärksammande av de aspekter av över- och underordning som präglar de ingående aktörernas sociala positioner:

The problem with Mead's explanation is that he confuses the original cause of conflicts in complex social action with their immediate effects on an unfolding social act. The cause of the conflict in complex social acts is always dominance, thereby the issue of who will perform the superordinate and subordinate roles during their construction (Athens 2002:32).

Trots sin kritik erkänner Athens (2002) Meads teorier kring människors agerande och interagerande som sociologins mest grundläggande och noggranna teori kring social interaktion, men ger samtidigt förslag till hur dominans kan integreras i och ytterligare förstärka Meads teoretiska arv.

Athens (2002) huvudsakliga kritik kretsar kring att Mead alltför ensidigt fokuserar vid människors socialitet utan att ta hänsyn till dominans som en huvudsaklig aspekt av denna socialitet. Människors agerande och interagerande vilar på en grund av socialitet och dominans, menar Athens. Enligt Mead (1932:180–2) förutsätter uppkomsten av nya sociala fenomen en social interaktion där *olika* människor utför, eller antar, *olika* roller. Det här tolkar Athens (2002) som att det föreligger en arbetsfördelning bakom uppkomsten av nya sociala fenomen, en arbetsfördelning som till naturen bygger på relationer av över- och underordning och som således kräver ett erkännande av dominans för en fullständig sociologisk analys. För att återgå till måltiden som exempel så blir det utifrån Athens utläggning möjligt att förstå måltiden som något mer än en delad social situation och ett socialt fenomen som har utvecklats ur människans interaktion med sin omgivning: den är även ett uttryck för arbetsfördelning – inom hemmet likväl som inom olika serviceyrken. Att olika födoämnen blir till en måltid som serveras vid familjens bord, på restaurangen eller i skolans matsal, förutsätter att någon³ tillagar dessa födoämnen likväl som att någon konsumerar måltiden. Måltiden återspeglar på så vis traditionella föreställningar om samhällets arbetsfördelning: om relationen mellan en producent och en konsument, en relation av under- och överordning där den förstnämnda producerar en vara (t.ex. mat) för den sistnämnda att konsumera. Ett liknande resonemang går att föra i relation till de emergenta grupper och organisationer som uppstår i samband med kriser och katastrofer (se t.ex. Gardner 2013) där uppkomsten och upprätthållandet av sådana sociala gemenskaper har visat sig innehålla aspekter av både arbetsfördelning, ledarskap och dominans (se t.ex. Gardner 2013; Kvarnlöf 2015). Den emergenta organisationen är med andra ord någonting mer än ”bara” interaktionen mellan människor och deras omgivning. I en organisation där olika människor antar olika roller och arbetsuppgifter (jfr Mead 1932:180–2) förekommer av ”naturliga” skäl även över- och underordning, ledarskap och dominans även om detta inte är formaliserat genom en förutbestämd organisatorisk struktur.

Avslutande diskussion

En stor del av den teoretiska utvecklingen av emergensbegreppet syftar till att fördjupa begreppets innebörd och göra det än mer relevant genom att särskilt lyfta fram dess villkorande och förutbestämda faktorer. En del av dessa teoretiska utvecklingar drar åt det mer kritiska hållet (se t.ex. Frie 1997; Athens 2002) och menar att Mead helt förbisåg den sociala interaktionens förutbestämda villkor. En sådan kritik bygger på en både slarvig och orättvis läsning av Mead. Samtidigt som Mead kan kritiseras för

3 Vem denna någon är återspeglar dessutom samhälleliga mönster av ojämlikheter kopplade till genus, klass och etnicitet, något som ignoreras av såväl Mead som Athens.

att inte tillräckligt uppmärksamma specifika aspekter av förutbestämda villkor (så som makt och dominans) så genomsyrar ”det förutbestämda” i allra högsta grad Meads teorier om så väl emergens som social interaktion.

Emergenta processer uppstår aldrig i ett tomrum: det emergenta är alltid villkorat en social omgivning (Chang 2004), en biologisk omgivning (Martin 2007) och hierarkiska aspekter så som makt och dominans (Athens 2002). Samtliga sociologer som gått vidare i den teoretiska diskussionen kring Meads emergensbegrepp lyfter särskilt fram begreppets relevans och centrala betydelse för sociologiska studier. Begreppet gör det möjligt att belysa hur sociala fenomen utvecklas, växer fram, ur interaktionen människor emellan likväl som ur interaktionen mellan människan och hennes omgivning (Chang 2004; Martin 2007). Emergensbegreppet gör det också möjligt att särskilt belysa hur spontanitet och improvisation vägleder vissa typer av gemenskaper och interaktionsformer (Sawyer 2000, 2001*a*), samt hur det under särskilda omständigheter kan skapas nya eller tillfälliga gemenskaper utan gemensam eller förutbestämd organisatorisk struktur eller sammanhang (McPhail 2006; Gardner 2013). Men, som bland annat Sawyer (2000) så förtjänstfullt påpekar: det dynamiska, flytande, spontana och improvisatoriska äger alltid rum inom ramen för ett delvis förutbestämt sammanhang, eftersom människor alltid agerar och interagerar utifrån kulturellt delade föreställningar och stereotyper. Istället för frågan om den sociala världen som antingen/eller bör vi, enligt Sawyer (2000), ställa oss frågorna: Hur mycket av vardagslivet är förutbestämt och strukturerat och hur mycket av det är improviserat? I vilka situationer, och under vilka former, har improvisation större genomslagskraft än det strukturella och vice versa?

Emergensbegreppet gör det också möjligt att diskutera passagen mellan olika dikotomier. Mead (1932) använde till exempel emergens för att diskutera hur individuella fenomen blir kollektiva genom en process av social interaktion och ett pendlande mellan jag och mig, likväl som emergens användes för att belysa hur ett socialt fenomen lever vidare över tid: från ett då, genom ett nu och vidare mot en framtid. I Meads filosofi om människan och samhället används emergens för att undkomma det sociala livets statiskhet i tid och rum, för att istället belysa dess dynamiska, flytande karaktär. I såväl Meads filosofi som i denna text så går även jag och mig som en röd tråd. Meads teori om det emergenta självet och självet ständiga ”pendlande” mellan jag och mig belyser även de mest centrala aspekterna av emergens. Här diskuterar Mead (1934/1976:109–159) till exempel hur jagets impulsivitet och spontanitet i relation till ett kollektiv, en samhällelig struktur exemplifierad genom den generaliserade andre, utvecklas till ett mer kontrollerat och självmedvetet mig. Mer än att utvecklas i relation till en generaliserad andre och tolkningar av dennes attityder gentemot en själv så har passagen mellan jag och mig en tidsmässig dimension. Självet byggs upp av minnen och erfarenheter från en dåtid, minnen och erfarenheter som ständigt rekonstrueras i ett nu, likväl som av en strävan mot framtiden och en vision av det själv man önskar bli (Mead 1932). Det emergenta självet är under en ständig utveckling, ett ständigt framväxande. Denna utveckling, eller process, är i allra högsta grad beroende av den sociala interaktionen med andra: såväl verkliga som föreställda, likväl som den är

beroende av tidsmässiga dimensioner som dåtid, nutid och en framtid. Det flytande, dynamiska, framväxande själv som Mead presenterar är med andra ord villkorat av såväl sociala som tidsmässiga dimensioner, vilket inte alltid lyfts fram i tolkningar av Mead. Som bland annat Sawyer (2000) påpekar så är det här en analysmodell som kan gälla för betydligt fler sociala fenomen än det emergenta självet, och även om några sådana exempel existerar så är emergens fortfarande kraftigt underutnyttjat inom sociologin och den symboliska interaktionismen.

Referenser

- Athens, L. (2002) "Domination: The blind spot in Mead's analysis of the social act", *Journal of classical sociology* 2 (1):25–42.
- Athens, L. (2005) "Mead's lost conception of society", *Symbolic interaction* 28 (3):305–325.
- Athens, L. (2007) "Radical interactionism: Going beyond Mead", *Journal for the theory of social behaviour* 37 (2):137–165.
- Blumer, H. (1969) *Symbolic interactionism: Perspective and method*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Chang, J.H. (2004) "Mead's theory of emergence as a framework for multilevel sociological inquiry", *Symbolic interaction* 27 (3):405–427.
- Coser, L.A. (1976) "Sociological theory from the Chicago dominance to 1965", *Annual review of sociology* 11:156–57.
- Drabek, T.E. & D.A. McEntire (2003) "Emergent phenomena and the sociology of disaster: Lessons, trends and opportunities from the research literature", *Disaster prevention and management* 12 (2):97–112.
- Dynes, R.R. (1970) *Organized behavior in disaster*. Lexington, MA: Heath Lexington Books.
- Frie, R. (1997) *Subjectivity and intersubjectivity*. Lanham, MD: Rowan & Littlefield.
- Gardner, R.O. (2013) "The emergent organization: Improvisation and order in Gulf Coast disaster relief", *Symbolic interaction* 36 (3):237–260.
- Helsloot, I. & A. Ruitenbergh (2004) "Citizen response to disaster: A survey of literature and some practical implications", *Journal of contingencies and crisis management* 12 (3): 98–111.
- Joas, H. (1996) *The creativity of action*. Chicago: University of Chicago Press.
- Joas, H. (1997) *G.H. Mead: A contemporary re-examination of his thought*. Cambridge: MIT Press.
- Kvarnlöf, L. (2015) *Först på plats: Gränsdragningar, positioneringar och emergens i berättelser från olycksplatsen*. Diss. 216, Östersund: Mittuniversitetet.
- Lowe, S. & A. Fothergill (2003) "A need to help: Emergent volunteer behavior after September 11th", i J.L. Monday (red.) *Beyond september 11th: An account of post-disaster research*. Natural Hazards Research and Applications Information Center. Boulder, CO: University of Colorado.

- Lundin, E. (2004) *George Herbert Meads bidrag till aktör-strukturdebatten*. Stockholm: Symposion.
- Maines, D.R. (2001) *The faultline of consciousness: A view of interactionism in sociology*. New York: Aldine de Gruyter.
- Martin, J. (2007) "Interpreting and extending G.H. Mead's 'metaphysics' of selfhood and agency", *Philosophical psychology* 20 (4):441–456.
- McPhail, C. (2006) "The crowd and collective behavior: Bringing symbolic interaction back in", *Symbolic Interaction* 29 (4):433–464.
- Mead, G.H. (1932) *The philosophy of the present*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mead, G.H. (1934) *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mead, G.H. (1934/1976) *Medvetandet, jaget och samhället: Från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Mead, G.H. (1938) *The philosophy of the act*. Chicago: University of Chicago Press.
- Neal, D.M. & B. Phillips (1995) "Effective emergency management: reconsidering the bureaucratic approach", *Disasters* 19 (4):327–337.
- Ritzer, G. (1992) *Sociological theory*. 3 uppl. New York: McGraw-Hill.
- Rodriguez, H., J. Trainor & E.L. Quarantelli (2006) "Rising to the challenges of a catastrophe: The emergent and prosocial behavior following hurricane Katrina", *The annals of the American academy of political and social science* 604 (1):82–101.
- Saunders, S. L. & G.A. Kreps (1987) "The life history of the emergent organization in times of disaster", *The journal of applied behavioral science* 23 (4):443–462.
- Sawyer, R.K. (1992) "Improvisational creativity: An analysis of jazz performance", *Creativity research journal* 5:253–263.
- Sawyer, R.K. (1999) "The emergence of creativity", *Philosophical psychology* 12 (4):447–469.
- Sawyer, R.K. (2000) "Improvisational Cultures: Collaborative emergence and creativity in improvisation", *Mind, culture and activity* 7 (3):180–185.
- Sawyer, R.K. (2001a) "Emergence in sociology: Contemporary philosophy of mind and some implications for sociological theory", *American journal of sociology* 107 (3): 551–584.
- Sawyer, R.K. (2001b) *Creating conversations: Improvisation in everyday discourse*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Shibutani, T. (1986) *Social processes*. Berkeley: University of California Press.
- Stallings, R.A. & E.L. Quarantelli (1985) "Emergent citizen groups and emergency Management", *Public administration review* 45:93–100.
- Vessey, D. (1998) *On the incompleteness of George Herbert Mead's theory of the social self as an account of intersubjectivity: Re-reading Henrich after Habermas*. Paper presented at the annual meeting of the American Society for the Advancement of Philosophy, Milwaukee, WI.
- Voorhees, W. R. (2008) "New yorkers respond to the World trade center attack: An anatomy of an emergent volunteer organization", *Journal of contingencies and crisis management* 16 (1): 3–13.

Kontaktuppgifter till författare

Linda Kvarnlöf

Avd. för sociologi och genusvetenskap, Inst. för samhällsvetenskap

Mittuniversitetet, 831 25 Östersund

Tel: 010-142 81 18

E-post: linda.kvarnlof@miun.se

Författarpresentation

Linda Kvarnlöf är lektor i sociologi vid Mittuniversitetet. Hon är dessutom verksam som risk- och krisforskare inom forskningscentrumet *Risk and Crisis Research Centre*. Våren 2015 disputerade hon på sin avhandling *Först på plats: Gränsdragningar, positioneringar och emergens i berättelser från olycksplatsen*.